

УДК 37.018.262(438)

O POTRZEBIE I MOŻLIWOŚCIACH KSZTAŁTOWANIA KULTURY PEDAGOGICZNEJ RODZICÓW

Zofia Frączek

Автор наводить моделі педагогічної культури, а також характеризує форми і види діяльності, спрямовані на формування педагогічної культури батьків. У публікації важлива роль надається школі як інституції, котра через здійснення ефективної співпраці з родиною підносить рівень її педагогічної культури.

Ключові слова: моделі педагогічної культури, педагогічна культура батьків, педагогізація, батьківський авторитет, форми, цілі і методи формування педагогічної культури батьків.

1. Pojęcie i modele kultury pedagogicznej

Interpretacja pojęcia kultury pedagogicznej zmusza nas do odniesienia się, do samego pojęcia kultury. W literaturze naukowej funkcjonuje wiele definicji tego terminu, jednakże dla prowadzenia analiz nad kulturą pedagogiczną przyjmuje się najczęściej definicję kultury zaproponowaną przez A. Kłoskowską, która wskazuje, że „kultura jest to względnie zintegrowana całość obejmująca zachowanie ludzi przebiegające według wspólnych dla zbiorowości społecznych wzorów wykształconych i przyswajanych w toku interakcji oraz zawierająca wytwory takich zachowań” [7, 40].

Kulturę pedagogiczną możemy z kolei zdefiniować jako „rodzaj kultury zachowania przejawiający się w uświadomieniu celów wychowania (...), zdobywaniu wiedzy o wychowaniu, wrażliwości na sprawy dotyczące dzieci i młodzieży, w poczuciu odpowiedzialności za młode pokolenie i znajdujący najpełniejszy wyraz w prawidłowym oddziaływaniu wychowawczym na dzieci, młodzież i ludzi dorosłych” [4, 6]. Definicja ta wskazuje na trzy składniki kultury pedagogicznej:

- element intelektualny, nazywany także świadomością wychowawczą, w skład którego wchodzi rozumienie celów wychowawczych, wiedza na temat dziecka i warunków jego prawidłowego rozwoju;
- element emocjonalny, rozumiany jako wrażliwość na sprawy związane z życiem, rozwojem i wychowaniem dzieci i młodzieży, jak również życzliwy stosunek do otoczenia, a szczególnie do dzieci;
- element motywacyjno – działaniowy, to umiejętność działania na rzecz dobra dziecka oraz prawidłowe oddziaływania wychowawcze [13, 6].

Kulturę pedagogiczną możemy rozpatrywać jako kulturę zbiorowości (społeczeństwa) lub kulturę osobistą jednostki. J. Maciaszkowi uzasadnia, że kulturę pedagogiczną społeczeństwa stanowi ogół wartości (intelektualnych, estetycznych, społecznych), norm moralnych, wzorów i modeli zachowań wynikających ze świadomości celów wychowania i z posiadanej wiedzy o wychowaniu, a przejawia

się ona w umiejętności określonego reagowania na sytuacje wychowawcze tzn. takie sytuacje, których przedmiotem i zarazem podmiotem jest człowiek, a szczególnie dziecko [14, 5]. Natomiast kultura pedagogiczna jednostki jest rozumiana jako „ogół osobistych wzorów postępowania jednostki, jej metod działania, wytworów jej działalności, jej idei i myśli często nieznanymi innym ludziom” [16, 46]. Zależy ona od poglądów, przekonań jak również wykształcenia jednostki [4, 6].

Kultura pedagogiczna jako niezwykle ważny element systemu wychowania winna być upowszechniana wśród społeczeństwa. Dokonuje się to poprzez realizację następujących celów:

- kształcenie i pogłębianie świadomości wychowawczej;
- kształtowanie właściwego stosunku do innych ludzi;
- kształtowanie umiejętności wyrażania społecznie uznanego i przyjętego za własny systemu wartości i norm, a w szczególności umiejętności wychowawczego oddziaływania na dzieci i młodzież [14, 165].

Wymagania dotyczące prezentowania odpowiedniego poziomu kultury pedagogicznej stawiane są najczęściej tym, którzy są bezpośrednio związani z wychowaniem. Jednakże w literaturze odnosi się je także do innych osób i dlatego wymienia się następujące modele kultury pedagogicznej: kultura pedagogiczna rodziców; kultura pedagogiczna nauczycieli i wychowawców; kultura pedagogiczna osób zajmujących się kształceniem dorosłych; kultura pedagogiczna kierowników w zakładach pracy; kultura pedagogiczna dorosłych, którzy nie są bezpośrednio związani z pracą wychowawczą; kultura pedagogiczna młodzieży względem rówieśników [4, 7].

Kultura pedagogiczna rodziców uzależniona jest od ich ogólnej kultury oraz od stopnia uświadamiania sobie własnej roli wychowawczej. Dlatego tak ważne jest podnoszenie nie tylko kultury pedagogicznej rodziców, która pomoże im w lepszym zrozumieniu swego rodzicielstwa, ale także podnoszenie ich ogólnej kultury i ukazanie wagi wychowania rodzinnego dla całego społeczeństwa. O kulturze pedagogicznej rodziców świadczą następujące elementy:

1. Świadomość wychowawcza rodziców.
 2. Określona wiedza (element poznawczy w kulturze pedagogicznej):
 - znajomość potrzeb dziecka,
 - znajomość celów i zasad wychowania,
 - znajomość cech, jakimi powinien odznaczać się wychowawca,
 - znajomość trudności i zagrożeń rozwojowych.
 3. Umiejętność nawiązywania stosunku wychowawczego (element emocjonalny w kulturze pedagogicznej):
 - stosunek uczuciowy rodziców do dziecka,
 - stosunek wychowawczy (pedagogiczny) rodziców do dziecka,
 - atmosfera wychowawcza.
 4. Znajomości umiejętności stosowania metod i środków wychowawczych (element behawioralny w kulturze pedagogicznej):
 - umiejętność stosowania metod,
 - umiejętność stosowania nagród i kar,
 - umiejętność organizowania warunków wychowawczych w rodzinie,
 - stosunek rodziców do nauki szkolnej dzieci i ich dalszego kształcenia,
-
-

- uznanie potrzeby doskonalenia wiedzy i umiejętności pedagogicznych [18, 6].

2. Kształtowanie kultury pedagogicznej rodziców – formy działań i możliwości

Podnoszenie kultury pedagogicznej rodziców można uznać za ich pedagogizację, którą w literaturze określa się jako działalność mającą na celu stałe wzbogacanie posiadanej przez rodziców potocznej wiedzy pedagogicznej o elementy naukowej wiedzy dotyczącej wychowania dzieci [6, 581]. Szeroko zakrojona pedagogizacja rodziców wiąże się z wieloma aspektami funkcjonowania rodziny. Dotyczy nie tylko problematyki wychowawczej, ale obejmuje również prawne, ekonomiczne, społeczne oraz zdrowotne konteksty jej funkcjonowania.

W ostatnich latach obserwujemy swego rodzaju kryzys człowieka, który wynika ze zmian jakie zachodzą w ludzkich systemach wartości [17, 13 – 20]. Jego konsekwencją jest kryzys wychowania, w tym także wychowania w rodzinie, czego wyrazem jest obniżenie się rodzicielskiego autorytetu. Do zjawisk tych przyczyniają się zapewne upowszechniane w środkach masowego przekazu poglądy, które nawołują rodziców do tego, aby odważnie realizowali swoje prawo do szczęścia. Powszechnie zaś wiadomo, że funkcjonowanie przez rodziców w rolach rodzicielskich zależy od ich poczucia wolności, autonomii i egocentryzmu, a także umiejętności określania priorytetów na pewnych etapach swojego życia. Szerzący się kult wartości materialnych, konsumpcyjny styl życia i pogoń za szczęściem osobistym negatywnie wpływają na wychowanie w rodzinie. Konsekwencją jest brak czasu dla dziecka, niewystarczające zainteresowanie się jego sprawami, skoncentrowanie się na zaspokajaniu jedynie jego potrzeb fizjologicznych i materialnych. Niekiedy rodzic właściwie nie jest obecny w życiu dziecka. Nie zna jego potrzeb, nie dzieli z nim radości i nie wspiera w chwilach trudnych. Po prostu fizycznie go nie ma [9, 15 – 20]. Stan ten wskazuje na brak wiedzy rodziców na temat rozwoju dziecka, trudności wychowawczych i możliwości wpływania na własne dziecko. Dlatego też potrzebna jest pedagogizacja rodziców. Idzie o to, aby kierowali się oni w wychowaniu swoich dzieci przede wszystkim fachową wiedzą i umiejętnościami pedagogicznymi, nie zaś tylko intuicją, modą czy tradycją.

Uzasadnieniem dla szerokiej pedagogizacji rodziców jest także i to, że wzrasta liczba rodzin niepełnych oraz rodzin niewydolnych wychowawczo. Niepokój budzą również narastające w rodzinie zjawiska patologii, a w szczególności zjawisko przemocy wobec dzieci [15, 66]. Potrzebę podnoszenia kultury pedagogicznej rodziców i kształtowania ich świadomości wychowawczej, a także umiejętności wychowawczych w szczególności uzasadnia niezwykła siła wpływów wychowawczych rodziny. Wybiegają one bowiem daleko poza nią samą i obejmują też czasy gdy dziecko opuści już dom rodzinny. Więzy, które pomiędzy ludźmi w rodzinie powstały, okazują się tak mocne, że stają się niemalże kamieniem węgielnym postaw, stylów życia i wartości jakie zachowuje człowiek na całe życie. Tak jak uczelnia bywa szkołą intelektu, a praca szkołą woli, tak rodzina staje się przede wszystkim szkołą serca, a w rezultacie szkołą dla całej osobowości człowieka [3, 79]. Dlatego tak ważne jest to, żeby troszczyć się dziś o rodzinę, żeby ją wspierać gdy błądzi oraz budzić świadomość i rozwijać umiejętności wychowawcze rodziców. Do form kształtowania kultury pedagogicznej zalicza się:

- szkolne formy kształcenia obejmujące wszystkich uczniów jako

- potencjalnych rodziców;
- równoległe pozaszkolne kształcenie przyszłych małżonków oraz młodych małżeństw w specjalnie do tego powołanych instytucjach;
 - ustawiczne kształcenie obejmujące wszystkich rodziców (za pośrednictwem środków masowego przekazu);
 - poradnictwo specjalistyczne;
 - dokształcanie rodziców poprzez zapewnienie im różnych miejsc kształcenia [5, 363 – 364].

Należy jednak podkreślić, że kształtowanie kultury pedagogicznej jest zadaniem długofalowym, którego realizacja wymaga współpracy wszystkich instytucji, osób i organizacji, powołanych do podnoszenia kultury pedagogicznej rodziców, aby móc osiągnąć oczekiwane rezultaty [1, 39 – 40].

Jednakże najczęściej przyjmuje się, iż obowiązek pedagogizacji rodziców spoczywa na nauczycielach. Pedagogizacja rodziców jest ważnym celem współpracy szkoły z domem rodzinnym ucznia. W literaturze szeroko opisuje się formy partnerstwa, współpracy i współdziałania rodziców z nauczycielami. Na ogół przez współpracę nauczycieli i rodziców rozumie się organizowanie wspólnych spotkań oraz podejmowanie konkretnych działań na rzecz szkoły i rodziny zgodnie ze wspólnie wytyczonymi celami. Do celów tych należy:

- lepsze poznanie i rozumienie uczniów przez nauczycieli i rodziców oraz rodziców przez nauczycieli i nauczycieli przez rodziców;
- stworzenie możliwości dostrzegania życia szkolnego przez nauczycieli oczami rodziców, a życia rodzinnego uczniów przez rodziców oczami nauczycieli oraz podejmowanie prób przewartościowania zastanego sposobu widzenia szkoły czy rodziny;
- uatrakcyjnienie uczniom ich pobytu w szkole na przykład poprzez organizowanie wycieczek i kontaktów z ciekawymi ludźmi;
- zjednywanie rodziców i nauczycieli na rzecz dokonywania zmian i ulepszeń w życiu klasy;
- umacnianie więzi pomiędzy nauczycielami, rodzicami i uczniami;
- pedagogizacja rodziców ze szczególnym uwypakowaniem potrzeby poszanowania przez nich godności swojego dziecka [11, 177 – 178].

Formy analizowanej tu współpracy można podzielić na indywidualną i zbiorową. Do indywidualnych form współpracy nauczycieli i rodziców zalicza się: prowadzenie konsultacji pedagogicznych, składanie przez nauczycieli wizyt domowych, nawiązywanie kontaktów korespondencyjnych i wykorzystywanie rozmów telefonicznych. Natomiast wśród form współpracy zbiorowej na uwagę zasługują: robocze spotkania z rodzicami (tzw. wywiadówki), spotkania towarzyskie związane z uroczystościami szkolnymi lub klasowymi, spotkania z ekspertem (np. psychologiem, pedagogiem, lekarzem, prawnikiem), spotkania w ramach tzw. otwartych dni szkoły oraz prelekcje dla rodziców poświęcone np. postawom rodzicielskim, stylom wychowania w rodzinie, błędom popełnianym przez rodziców, relacjom pomiędzy rodzicami a dziećmi [12, 191 – 192].

W licznych pracach naukowych podejmujących problematykę współpracy rodziny i szkoły zwraca się uwagę na uwarunkowania sprzyjające temu procesowi

oraz ten proces utrudniające. Do czynników sprzyjających skutecznej współpracy nauczycieli i rodziców należą:

- partnerskie relacje łączące nauczycieli i rodziców. Idzie tu o obopólne okazywanie sobie przyjaźni, szacunku, wzajemnego zrozumienia i zaufania;
- wspólne uzgadnianie przez nauczycieli i rodziców celów współpracy;
- wymiana opinii dotyczących rodziny i szkoły pomiędzy nauczycielami i rodzicami;
- gromadzenie przez nauczycieli informacji o uczniach dotyczących np. ich uzdolnień, prospołecznych postaw, zainteresowań, czy też symptomów nieprzystosowania społecznego;
- przygotowanie dziecka do pełnienia roli ucznia zanim zacznie chodzić do szkoły. Chodzi o to, aby nie wyolbrzymiać czekających na nie obowiązków oraz nie przekazywać negatywnego obrazu nauczyciela.

Natomiast grupę czynników utrudniających proces wspólnego działania rodziców i nauczycieli tworzą: rozbieżność oczekiwań rodziców i nauczycieli, uwarunkowania osobowościowe tkwiące w nauczycielach i rodzicach oraz zewnętrzne i wewnętrzne warunki pracy szkoły [10, 173 - 198].

Poszukując propozycji dla intensyfikacji działań szkoły w zakresie pedagogizacji rodziny można przywołać następujące wskazania:

- tworzenie przez dyrektorów szkół odpowiednich warunków organizacyjnych dla realizowanej systemowo i opracowanej wspólnie z radą pedagogiczną pedagogizacji rodziców;
- sięganie do nowoczesnych, atrakcyjnych form pracy z rodzicami, dostosowanie problematyki zajęć do ich zainteresowań, potrzeb edukacyjnych, a także problemów wychowawczych występujących w danym środowisku szkolnym;
- zaangażowanie się w pedagogizację rodziców nie tylko pedagogów szkolnych, ale i wychowawców klas, którzy mają częsty kontakt zarówno z uczniami klas, które prowadzą, jak i ich rodzicami;
- należy pamiętać, że pedagogizacja rodziców to nie przekazywanie wiedzy ex cathedra, skuteczność oddziaływań wymaga bowiem odejścia od rutyny szkolnej i traktowania rodziców jak partnerów do wymiany informacji o dziecku i wspólnego poszukiwania rozwiązań problemów wychowawczych;
- relacje pomiędzy nauczycielami i rodzicami winny być budowane w oparciu o wzajemne zrozumienie, zaufanie i empatię, bardzo istotne jest przełamywanie barier i schematyzmu myślenia, które to utrudniają porozumiewanie się i współdziałanie;
- pedagogizacją warto objąć także nauczycieli, aby mogli oni zgłębiać rozwijać swoją wiedzę psychopedagogiczną i wykorzystywać ją w budowaniu swoich relacji z uczniami i ich rodzicami;
- pedagogizacja dorosłych powinna się stać stałym elementem życia szkolnego [2].

Reasumując warto podkreślić, że właściwie realizowana współpraca rodziny i szkoły sprzyja kształtowaniu kultury pedagogicznej rodziców. Wzrasta dzięki temu

ich świadomość wychowawcza, wiedza i umiejętności pedagogiczne. Dostrzegają oni znaczenie rodziny w życiu człowieka, widzą, że jest ona niezwykłą wartością, która wywiera wielki wpływ na bieg ludzkiego życia, na sprawy indywidualne, ale i społeczne. W rodzinie bowiem człowiek uczy się dostrzegać i szanować inne, znaczące w ludzkim życiu wartości. Rodzina otwiera młodego człowieka na świat, kształtuje szacunek dla drugiego człowieka oraz umiejętność współpracy i współdziałania.

Literatura:

1. Cudak H., *Rola ośrodków nie szkolnych w kształtowaniu kultury pedagogicznej rodziców*, Kielce 1997.
 2. Dzikomska – Kucharz A., *Pedagogizacja rodziców – zadanie szkoły*. *Edukacja i Dialog* 2001, nr 3.
 3. Homplewicz J., *Pedagogika rodziny*, Rzeszów 2000.
 4. Jundziłł I., *Kultura pedagogiczna społeczeństwa*, Nowa Szkoła 1997, nr 2.
 5. Kawula S., *Kultura pedagogiczna rodziców jako czynnik stymulacji rozwoju i wychowania młodego pokolenia*, (w:) *Pedagogika rodziny*, red. S. Kawula, J. Brągiel, A. Janke, Toruń 2005.
 6. Kawula S., *Pedagogizacja rodziców*, (w:) *Encyklopedia Pedagogiczna*, red. W. Pomykało, Warszawa 1996.
 7. Kłoskowska A., *Kultura masowa. Krytyka i obrona*, Warszawa 1964.
 8. Lulek B., *Formy partnerstwa – współpracy – współdziałania rodziców z nauczycielami*, (w:) *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego* 46/2007, *Pedagogika i Psychologia* 4, red. K. Szmyd.
 9. Lulek B., *Relacje rodzina – dziecko we współczesnym świecie*, *Kwartalnik Edukacyjny* 2003, nr1, s. 15-20.
 10. Lulek B., *Współpraca szkoły, rodziny i środowiska*, Rzeszów 2008.
 11. Łobocki M., *W trosce o wychowanie w szkole*, Kraków 2007.
 12. Łobocki M., *Wybrane problemy wychowania. Nadal aktualne*, Lublin 2004.
 13. Maciaszkowa J., *Kultura pedagogiczna rodziców*, (w:) *Pedagogika opiekuńcza. Materiały z krajowej konferencji Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN*, Warszawa 1977.
 14. Maciaszkowa J., *Podnoszenie kultury pedagogicznej rodziny*, Warszawa 1978.
 15. Paluch M., Wyczawski B., *Zaniedbywanie dziecka w środowisku rodzinnym. Aspekty pedagogiczne*, (w:) M. Paluch, B. Wyczawski, *Z problemów pedagogiki i myśli filozoficznej*, Sanok 2008.
 16. Szczepański J., *Elementarne pojęcia socjologii*, Warszawa 1963.
 17. Szmyd K., *Ocalić cywilizację. Szansa czy niemożność?* (w:) *Koncepcje pomocy człowiekowi w teorii i praktyce*, red. Z. Frączek, B. Szluz, Rzeszów 2006.
 18. Tokarska U., *Kultura pedagogiczna rodziców*. *Wychowawca* 2003, nr 11.
-
-